

فهرست مطالب

1	چکیده
1	مقدمه
2	مراکز اقتصادی بابل
4	تاثیرسیاستهای اصلاحی داریوش بر اقتصاد بابل
7	نتیجه
8	منابع فارسی
9	منابع انگلیسی
9	مقالات انگلیسی

چکیده

در طول دو سده تسلط پارس ها بر بین النهرین تحولات چشمگیری در اوضاع اقتصادی و نظام اداری بابل روی داد و بسیاری از مؤسسات تحت نفوذ ایرانیان درآمدند. در نظام مالیاتی نیز بخصوص پس از اصلاحات داریوش اول تغییرات بنیادین صورت گرفت. داریوش با اعمال سیاستهای مالی خود نقش مهمی در تغییر اوضاع اقتصادی بابل ایفا نمود. برخی از این سیاستها در بهبود وضع اقتصادی و تجارت بابل نقش تعیین کننده داشته و برخی نیز تا حدی فشار را بر طبقات پایین جامعه بابل افزایش داد که زمینه ساز شورشهای متوالی در این منطقه گردید. این پژوهش نیز بر همین پایه، یعنی بررسی اوضاع اقتصادی بابل در دوران هخامنشیان استوار گردیده و تلاش شده تا با تکیه بر منابع و مدارک موجود، تاثیر سیاستهای مالی و اصلاحی داریوش اول بر اوضاع اقتصادی جامعه بابل مورد کنکاش قرار گیرد.

مقدمه

ارتباط میان ایرانیان و مردمان بین النهرین پس از سال 539 ق.م گسترده تر شد، یعنی زمانی که بابل بدست پارسیان فتح شد و تبدیل به یکی از مهمترین مراکز فرهنگی و اقتصادی امپراتوری هخامنشی گردید که مرزهای آن از شمال غربی هند در شرق تا دریای اژه در غرب و ارمنستان در شمال تا منطقه کم عمق نیل در جنوب گسترده بود. در همان دوران تحولات چشمگیری در بین النهرین رخ داد. فرهنگ بابل باستان در طول دو سده تسلط پارسیان گسترش یافت. اخترشناسی، ریاضی و سایر علوم تحت فرمانروایی هخامنشیان پیشرفت ویژه ای داشت. توفیقات آن از جمله بزرگترین پیشرفت های تأثیرگذار تمدن باستان به شمار میرود.

در همان دوران حقوق بابل به شکوفایی رسید. تحولات چشمگیری نیز در روابط اجتماعی و اقتصادی کشور روی داد. از بین النهرین منابع متنوعی در دست داریم که ما را به بازسازی اشکال گوناگون روابط اجتماعی و اقتصادی این دوره قادر می سازد. این منابع شامل اسناد اداری، اقتصادی، حقوقی و تجاری، نامه های خصوصی و مکاتبات رسمی است. در این میان اسناد بایگانی شرکت تجاری مورشو که محل اصلی آن در نیپور بود برای موضوع این پژوهش از اهمیت ویژه ای برخوردارند. بسیاری از این اسناد منتشر شده است. در حدود شش هزار سند بابلی از دوره هخامنشی مربوط به معابد و بایگانی های خصوصی تا کنون انتشار یافته است. این اسناد به خط میخی و به زبان اکدی نوشته شده اند. در این پژوهش کوشیده شده تا با بررسی منابع مهم این موضوع روشن گردد که اوضاع اقتصادی بین النهرین بخصوص بابل در دوران هخامنشیان چه تغییری کرده است؟ سیاست های اصلاحی داریوش چه تاثیری بر اوضاع اقتصادی بابل داشته است و بلاخره آیا قیام های بین النهرین در دوران پادشاهی داریوش اول و همچنین خشایارشا متأثر از سیاستهای اعمالی داریوش بوده است و اگر بوده تاثیرگذاری آن چگونه بوده است.

مراکز اقتصادی بابل

تاریخ اقتصادی بابل در نیمه دوم سده پنجم پیش از میلاد به سبب وجود بایگانی مورشو نسبتاً مشخص شده است. فعالیت های شرکت مورشو وابسته به تغییرات و تحولاتی بود که به وسیله ایرانیان در سیاست های ملکی بابل به وجود می آمد. اسناد تجاری یافت شده در بابل می توانند تصویر جامعی از حیات اقتصادی بین النهرین در دوران هخامنشی ارائه کنند. بیشتر این اسناد به دو مجموعه متعلق هستند. کهن ترین آنها شامل اسنادی هستند که خاندان « اگیبی » نگاه داشته بودند. تجارتخانه اگیبی فعالیت های بازرگانی خود را در پایان قرن هشتم و اوایل قرن هفتم پیش از میلاد آغاز کرد و تا آغاز قرن پنجم ق.م به فعالیت خود ادامه داد.¹ زمینه فعالیت این تجارتخانه خرید و فروش زمین، خانه و برده بود. اگیبی همچنین به کارهای بانکداری از جمله نگهداری سپرده های مردم، پرداخت و دریافت سفته و ضمانتنامه، پرداخت بدهی مشتریان و تهیه سرمایه فعالیت های بازرگانی فعالیت میکرد. ظهور بانکهای خصوصی یکی از پدیده های جالب اقتصادی در این دوره بوده است. در خلال سده ششم پیش از میلاد، معاملات خصوصی در بابل رونق گرفت و پاره ای از خانواده های سرمایه دار نظیر خانواده اگیبی در بابل با خرید و فروش املاک، معامله برده، ایجاد مؤسسات اعطای وام، شرکت های بازرگانی و کشاورزی و عملیات بانکی ثروت هنگفتی بهم زدند. در لوح های مربوط به زمان فرمانروایی داریوش اول گزارش هایی درباره فعالیت های بانک متعلق به پسران اگیبی وجود دارد

1- یوسف مجید زاده: تاریخ تمدن و فرهنگ بین النهرین، ج دوم، تهران، نشر دانشگاهی، 1380، ص 67

که در آن زمان مدیر و مالک این بانک فردی بوده بنام « ایتی مردوک بالاتو » که لقب شاهانه و قدیمی « ایسیس » را داشت. او در اولین مسافرتش به اکباتان در 537 ق.م مجبور شده بود مقداری پول وام بگیرد.¹ خانواده آگویی اصلاً یهودی بودند و نام بنیانگذار این بانک در زبان عبری یعقوب بوده است. « ایتی مردوک بالاتو » که در بالا ذکر شده فرزند او بوده و نام فرزند وی هم تحت عنوان بابلی «مردوک نازیر آپال» در کتیبه ها آمده است.² از زمانی که یهودیان به این منطقه وارد شدند ، به فعالیت های مختلف تجاری، صنعتی و کشاورزی روی آوردند. یک سند پیدا شده است که نشان میدهد « مردوک نازیر آپال » به دو نفر وامی می دهد به این شرط که سود حاصل از این وام را نصف کنند ولی مسئولیت حفظ سرمایه مشترک بوده است. بانک دیگری در قرن هفتم پیش از میلاد به نام « ارانو » وجود داشته است. این بانک ها در آن دوره پول را با بهره بیست درصد وام می دادند.³ اگر وام گیرنده اعتبار داشت که با سند ساده معامله انجام می شد و اگر مورد شک بود وجه التزام و جریمه سختی در سند قید می شد تا چنانچه سر موعد پرداخت نشود به بهره افزوده گردد یا شخص دیگری ضامن بدهکار می شد تا در سررسید وام پاسخگو باشد. اگر طرف معتبر به نظر نمی رسید خانه ، زمین و یا برده از او گرفته می شد و پس از اینکه بدهی مسترد می شد رهن برگشت داده می شد.⁴ مجموعه دیگر اسناد تجارتخانه خاندان « موراشو » را در بر می گیرد که مباحثان املاکی مقیم در بابل و نیپور بودند. واژه های اسناد متعلق به این خاندان در قیاس با واژگان اسناد آگویی که تاریخشان به پیش از فرمانروایی خشایارشا بر میگردد با توجه به کاربرد پر شمار واژگان پارسی مانند مناصب ، خراج ها ، گونه های مختلف زمین و غیره گواهی دهنده ایرانی شدن بیشتر این اسناد است. بایگانی کشف شده که متشکل از 73 لوحه است و در 1893 م در نیپور واقع در جنوب شرقی بابل از زیر خاک بیرون کشیده شد درباره مؤسسه موراشو اطلاعات خوبی در اختیار ما قرار می دهد. مرکز این مؤسسه در نیپور بوده ، گرچه فعالیت خود را تا بابل ، شوش و مراکز دیگر توسعه داده بوده است.⁵ این مؤسسه وام می داد و بهره می گرفت اما فعالیت های اصلی آن در عرصه بانکداری برای اعطای امتیازات کشاورزی و بنگاه های اداره املاک بود. مؤسسه موراشو دارای زمین ها ، آبراهه ها، وسایل و ابزار تولید بود و می توانست حیوانات و همچنین بذر برای کشاورزی و ابزار آلات و تجهیزات برای استفاده از آب را تامین کند. این شرکت املاک مالکان بزرگ را که خود در جای دیگری می زیستند اداره می کرد. قطعات زمین را اجاره می داد ، کارگر استخدام میکرد، مالیاتها را می پرداخت و اجاره ها را تحویل بانک می داد. دوره ای که لوحه های بایگانی به آن مربوط می شود به مدت پنجاه سال است که از سال 455 ق.م شروع شده و سه پسر و سه نوه مؤسس شرکت در آن کار کرده اند. از این لوحه ها همچنین برمی آید که در هفتاد سال پایان عمر شاهنشاهی بابل ظاهراً آرام بوده است. شرکت موراشو گویا از معاملات مربوط به زمین بیشتر سود می برده تا از بازرگانی و بیشتر سرمایه آن در راه حفر قنوات و تهیه آب برای کشاورزان و اینگونه امور در گردش بود. از نوشته هایی که در کاوش ها به دست آمده مشخص می گردد که مؤسسه مزبور پول را با نرخ بهره چهل درصد وام می داده و مشتری آن بیشتر ملک داران و کشاورزان بودند که در برابر گرو گذاشتن ملک وام می گرفتند. زمین و بذر و سایر امکانات را در اختیار کشاورز قرار می دادند و مقدار مشخصی محصول از او طلب می کردند. اگر کشاورز به هر دلیلی دچار کسری پرداخت می شد به او جریمه های سنگین تعلق می گرفت و به محض عدم پرداخت به موقع دیون

1- جان مانوئل کوک : شاهنشاهی هخامنشی، ترجمه مرتضی ثاقب فر، تهران، ققنوس، 1383 ، ص 163

2 - علی سامی : تمدن هخامنشی ، ج دوم، تهران، سمت، 1388 ، ص 135

3 - علی سامی : تمدن هخامنشی، ص 135

4- مرتضی راوندی : تاریخ اجتماعی ایران ، ج اول، تهران، نشر نگاه، 1384 ، ص 441

5 - جان مانوئل کوک : شاهنشاهی هخامنشی ، ص 354

قسمتی از دارایی او توسط بانک مصادره می شد. به این ترتیب کشاورز کوچک پیوسته ضعیف تر و بانک پیوسته غنی تر می شد و زمین و اموال بیشتری به دست می آورد. هخامنشیان این روش را تعدیل کردند. به این صورت که اگر کشاورز نمی توانست محصول تعیین شده را به اندازه بپردازد و دچار کسری پرداخت می شد، این کسری برای او محاسبه میشد و در سالهایی که محصول زمین بهتر بود از او این کسری را می گرفتند.¹ از بانک مورشو در زمان داریوش دوم نیز مدارکی بدست آمده و متصدی آن دوره را « انلیل نادین شوم » نوشته اند.² ولی در سال 417 ق.م بانک پسران موراشی بسته می شود و گویا اعمال ناپسندش باعث شده داریوش دوم امر به انحلال آن بدهد.

تأثیرسیاستهای اصلاحی داریوش بر اقتصاد بابل

بطوریکه اسناد و مدارک نشان می دهند در سالهای نخستین تسلط پارسیان بر بین النهرین در حیات اقتصادی و اداری آنجا تغییر محسوسی رخ نداد و قضات و داروغه ها و سایر مقامات در شغل خود باقی ماندند. این سیاست باعث شد تا مدتی نا آرامی در بین النهرین روی ندهد اما در دوران پادشاهی داریوش و همچنین جانشین او خشایارشا چندین بار در بابل شورش و ناآرامی صورت گرفت بطوریکه خشایارشا مجبور شد شدت عمل بخرج دهد. نکته مهمی که اینجا در ارتباط با عملکرد شاهان هخامنشی بخصوص داریوش در بین النهرین باید با دقت بیشتری مورد بررسی قرار گیرد این است که بنظر می رسد شورش ها و ناآرامی های بین النهرین در این دوره بیشتر انگیزه اقتصادی داشته و ناشی از عملکرد شاهان هخامنشی و بطور خاص سیاست های مالیاتی داریوش بوده است. ضمن اینکه نباید حس استقلال طلبی آنان را نیز از نظر دور داشت. داریوش با انجام اصطلاحات عمده و وضع قوانین جدید که برخی از آن ها را از قوانین ملل تابعه اقتباس کرده بود، پایه های امپراتوری را استحکام بخشید. سازمان مالیاتی منظم، توسعه و ترمیم راه ها، ترتیب اوزان، مقادیر و مقیاس ها، ضرب سکه، تقویت بازرگانی داخلی و خارجی و تشویق بازرگانان و سرانجام توسعه کشاورزی و صنعت ارکان امپراتوری را انسجام بخشید، یکی از مهمترین اقدامات داریوش اول تاسیس اداره مالیات بود زیرا ایالات می بایست از سویی نیازهای مالی خود را برآورده سازند و از سوی دیگر مالیاتی را به مرکز گسیل دارند که جوابگوی مخارج سپاه، ادارات، دربار، بنای کاخ های عظیم و غیره باشد. به طوریکه میدانیم در دوره کوروش کبیر و کمبوجیه قاعده ثابتی در پرداخت مالیاتها وجود نداشت و پرداخت ها بیشتر به صورت هدایا و پیشکش هایی در غالب اجناس و کالاهای مختلف صورت میگرفت. داریوش در راستای اصطلاحات خود، امپراتوری را به بیست ساتراپی تقسیم کرد و اداره هر ساتراپی را به یک فرماندار سپرد و برای هریک خراجی ثابت معین کرد³ که هم میزان این مالیات ها بالا بود و هم بخش اعظم آن به صورت نقدی جمع آوری می شد به طوریکه اگر مالیاتهای سنگین آن دوره را مورد بررسی قرار دهیم به این نتیجه می رسیم که از ساتراپی های مختلف همواره نهری از نقره و طلا به مرکز امپراتوری روان بود. از آنجا که بابل یکی از ثروتمندترین ساتراپی های هخامنشی بود بیشترین میزان مالیات نقدی برای ساتراپی بابل در نظر گرفته شد بطوریکه ساتراپی بابل به تنهایی میبایست سالانه هزار تالان نقره (تقریباً سی تن) می پرداخت⁴. این در حالی بود که مالیات ثروتمندترین ساتراپی ایران، یعنی ماد فقط 450 تالان بود. بعلاوه هرودوت می گوید شاه ایران

1- هاید ماری کخ: از زبان داریوش، ترجمه پرویز رجبی، تهران، نشر کارنگ، 1377، ص 319

2- علی سامی: تمدن هخامنشی، ج دوم، ص 136

3- هرودوت: تاریخ هرودوت، ترجمه مرتضی ثاقب فر، جلد اول، تهران، اساطیر، 1389، ص 199

4- هرودوت: همان، ص 400

علاوه بر این مالیات ، شاهنشاهی پهناور خود را از لحاظ تامین آذوقه لازم برای دربار و ارتش خود به نواحی مختلفی تقسیم کرده بود و از دوازده ماه سال ، منطقه بابل به تنهایی چهار ماه این آذوقه را فراهم می ساخت حال آنکه بقیه سراسر آسیا ، تامین هشت ماه را به عهده داشتند.¹ به طوریکه که از کتیبه های هخامنشی برمی آید هخامنشیان از دوره داریوش اول به صورت غیر مستقیم اخذ مالیات و خراج نواحی مختلف را به مقاطعه کارانی نظیر پسران اگیبی و موراشو و عده ای دیگر واگذار می کردند و این مقاطعه کاران تجارت پیشه خراج هر محل را به نقره گردآوری کرده و به خزانه شاهی تحویل می دادند و در مواردی حتی اهالی را به نفع خویش غارت می کردند. از کتیبه های میخی قرن پنجم ق.م بر می آید که یکی از ماموران ساتراپی بابل علیه اعمال این مالیات بگیران شکایت کرد و خطر محاکمه و محکومیت ایشان پیش آمد ولی موراشو و پسران ، رشوه کلانی به ماموران دولتی دادند و از دادرسی رهایی یافتند. رشوه مزبور عبارت بود از مقدار زیادی جو ، گندم ، شراب و تعداد زیادی گاو و گوسفند و غیره.² بدون تردید این مالیاتهای سنگین ساتراپی بابل یکی از دلایل نا آرامی های این منطقه در آن دوره بوده است اما موضوع بسیار مهمی که در ارتباط با این سیاست مالیاتی داریوش کمتر به آن توجه شده و در ایجاد نارضایتی در بابل بسیار موثر بوده، موضوعی است که با بررسی اسناد یافت شده در بین النهرین مشخص می گردد. بررسی این اسناد نشان میدهد که سطح قیمت کالاهای اساسی و مایحتاج زندگی مردم در بابل که در آغاز شاهنشاهی هخامنشی به کندی و آرام آرام بالا می رفت از آغاز پادشاهی داریوش به سرعت رو به افزایش نهاد در صورتی که در میزان دستمزد ها تغییر چندانی حاصل نشد در نتیجه قدرت خرید مردم به شدت پائین آمد و همین امر در بروز شورش های پی در پی در ساتراپی بابل و از هم پاشیدگی اقتصادی در دوره های بعد کمک فراوان نمود. توضیح اینکه این مالیات سنگین ساتراپی بابل را بیشتر میبایستی صاحبان مشاغل تولیدی جامعه و صاحبان حرف، صنعتگران، کشاورزان و زمین داران و بازرگانان عمده می پرداختند. بنابراین نیاز این قشر به دریافت وام جهت توسعه فعالیت اقتصادی افزایش یافت. همانگونه که پیشتر اشاره شد در میان بابلی ها وام دادن پول یکی از پرسودترین حرفه ها به شمار می رفت.³ در بعضی موارد وام دهنده مرکز تجاری ، تاسیس می کرد که چندین نسل در خانواده او دوام می یافت و بخش بزرگی از اموال کشور در اختیار آن شرکت قرار می گرفت همانند موسسه اگیبی و موراشو. این موسسات به افراد مختلف و صاحبان مشاغل تولیدی و بازرگانان و کشاورزان وام می دادند و اسناد مربوطه را هم در کوزه های سفالی بایگانی می کردند که بخش بزرگی از اطلاعات ما از زندگی اجتماعی و اقتصادی بابل مدیون همین اسناد بایگانی شده است. در این زمان وقتی نیاز صاحبان حرف و مشاغل تولیدی و بازرگانان و کشاورزان به وام افزایش یافت و تقاضا برای وام بالا رفت این موسسات اعطای وام، نرخ بهره خود را افزایش دادند به طوریکه نرخ بهره وام که در زمان نبوکد نصر ده درصد بود افزایش یافت و در اواخر سده پنجم ق.م به بیش از چهل درصد رسید.⁴ بدین ترتیب صاحبان مشاغل تولیدی ، بازرگانان، صنعتگران و کشاورزان و غیره مجبور شدند جهت توسعه فعالیت اقتصادی خود ، وام هایی با سود بالا دریافت کنند و نتیجتاً کالای تولیدی خود را نیز با قیمت بیشتری در بازار عرضه کنند تا هم مازاد سودی را که می پردازند جبران کنند و هم بتوانند از پس پرداخت مالیات برآیند. در نتیجه قیمت اجناس و کالاها به سرعت افزایش یافت در حالیکه هزینه های خوراک و پوشاک و مسکن و دیگر ضروریات زندگی از اواخر عهد داریوش سیر صعودی طی می کرده میزان درآمد و دستمزد طبقه کارگر جامعه افزایش نیافته و به این ترتیب

1 - هروdot : همان ، ص 192

2- مرتضی راوندی : تاریخ اجتماعی ، ج اول ، ص 443

1-Rev.A.H.sayce : 'Babylonians and Assyrians Life and customs ' , london ,john C. Nimmo , 1899,chapter 1

4 - جان مانوئل کوک : شاهنشاهی هخامنشی ، ص 355

روز به روز از قوه خرید اکثریت مردم جامعه کاسته می شد. یکی از عوامل مهمی که جلوی افزایش دستمزد طبقه کارگر جامعه را میگرفت رونق بازار برده و افزایش تعداد بردگان در این دوره بود. در سایه تمرکز و امنیت نسبی و اقتدار و اصلاحاتی که در زمینه توسعه راه ها و ضرب سکه و غیره صورت گرفت فعالیت های اقتصادی و تجاری رونق بیشتری پیدا کرده بود و موسسات تجاری فعالیت های اقتصادی خود را گسترش داده بودند و به طبع یکی از این فعالیت ها خرید و فروش برده بود که بازار آن رونق بیشتری یافته بود. علاوه بر آن به عقیده اومستد در اثر بالا بودن نرخ بهره وام ها و مالیاتها روز به روز بر تعداد بردگان اضافه میشد.¹ بسیاری از مردم آزاد که قادر نبودند وام های خود را در موعد مقرر بپردازند به صورت برده در می آمدند و گاهی پدران، فرزندان خود را می فروختند. در میان الواح زیادی که به ما رسیده اسناد زیادی به چشم می خورد که حکایت از خرید و فروش بردگان دارد.² بررسی میزان دستمزد ها نشان می دهد که متوسط دستمزد ماهیانه یک کارگر غیر ماهر در حدود 1 شیکل بوده که این پول تنها برای تغذیه او و خانواده اش کافی بوده است. در سندی مربوط به سال هیجدهم سلطنت داریوش اول دستمزد یک چوپان ماهی یک شکل بوده است.³ لوح ها نشان می دهند که دستمزد ها افزایش کمی داشته است. در سال سوم کمبوجیه یک قصاب برای یک ماه کار یک شکل دستمزد می گرفت. حتی کارگران ماهر نیز دستمزدشان تفاوت چندانی نداشت مثلاً در سال اول کمبوجیه یک نقاش که روی گچ دیوار نقاشی می کرد نیم شکل دستمزد می گرفت. به نظر می رسد افزایش تعداد بردگان در این دوره و استفاده از آنان جلوی بالا رفتن دستمزد کارگران آزاد را گرفته و کارگران آزاد به رقابت با بردگان پرداختند. به این ترتیب ادامه این وضع فشار را بر طبقات پایین و قشر مزدبگیر جامعه افزایش داد و منجر به شورشهای متوالی بابل گردید و زمینه را برای پیروزی اسکندر یا هر متجاوز خارجی فراهم گردانید. هرودوت در پایان سده پنجم پیش از میلاد می نویسد فقر، اهالی بابل را مجبور کرده بود دختران خود را بفروشند و بعید نیست که پس از هرودوت وضع بدتر هم شده باشد. در طول یک قرن پس از مرگ داریوش اول هزینه های زندگی دو برابر شد بی آنکه تغییری در میزان دستمزد ها به وجود آید. اجاره یک خانه معمولی از پانزده شکل در ماه در زمان کوروش به چهل شکل در دوران پادشاهی اردشیر اول رسید.⁴ مطالعه قراردادهای اجاره و فروش، افزایش چشمگیر قیمت ها را نشان می دهد. گیرشمن مینویسد: « در اواخر دوره اردشیر دوم وضع شاهنشاهی موجب یاس و بدبینی بود. مالیات، بومیان را خرد می کرد و آنان را به عصیان وادار می نمود. جنگ طبقاتی توسط مزدوران گرسنه در گرفت و آن را با خشونت خفه کردند. »⁵ در میان صاحبان تخصص یعنی کارکنان فنی کارگاه ها بیشترین دستمزد ها به زره ساز، زرگر و مس کار داده می شده و دستمزد کارگران ساختمانی کمتر از سایرین بوده است. دستمزد شراب سازان و آبجوسازان نیز زیاد بوده است. در الواح خوانده شده حداکثر دستمزد کاگران تولیدی 7/5 شکل و حداقل 1/4 شکل بوده است. حقوق سربازان بیش از کارگران بود. حقوق ماهیانه سربازان در دوره خشایارشا در حدود 20 شکل بوده است.⁶ در سال 483 ق.م « اسپاتینس » مزدی را که برای پرداخت 313 کارگر برای شش ماه لازم است گزارش میدهد و بار دیگر برای 470 کارگر مزد یک ماهه را گزارش می دهد. از این مزد به 66 تن یک شکل، به 112 تن، سه چهارم شکل و 292 تن، نیم شکل پرداخت شده است.⁷ بررسی اسناد نشان می دهد که

¹ اومستد: تاریخ شاهنشاهی هخامنشی، ترجمه محمد مقدم، تهران، امیرکبیر، 1372، ص 105

² - مرتضی راوندی: تاریخ اجتماعی ایران، ج 1، ص 492

3-Rev.A.H.sayce: " Babylonians and Assyrians Life and customs ", chapter 6

⁴ - یوسف مجید زاده: تاریخ و تمدن بین النهرین، ج اول، ص 367

⁵ - رومن گیرشمن: ایران از آغاز تا اسلام، ترجمه محمد معین، تهران، انتشارات علمی و فرهنگی، 1380، ص 193

⁶ - مرتضی راوندی: تاریخ اجتماعی ایران، ج اول، ص 514

⁷ - مرتضی راوندی: همان، ص 510

بهای یک برده که در حدود سال 600 ق.م حدود 40 شکل نقره بود پنجاه سال بعد به 50 شکل رسید.¹ در دوران پادشاهی کمبوجیه قیمت متوسط یک برده به 80 شکل رسیده بوده است. در دوره هخامنشی مواد غذایی مهم تعرفه ای رسمی و دولتی داشتند که احتمالاً داریوش تعیین کرده بود و در زمان خشایارشا و اردشیر اول نیز دست نخورده باقی ماند. این قیمت ها با قانون شاهانه تنظیم شده بودند. اگر قیمت ها را با قیمت هایی که در بابل پیش از تسلط پارسیان معمول بود مقایسه کنیم معلوم می شود که قیمت ها خیلی بالا کشیده است. بابل یک کشور صنعتی و تجاری بود که در آن صنایع زیادی تولید و معاملات بسیاری انجام میگرفت. همچنین صنعت بافندگی در بابل بسیار مرفعی بوده است. چندین سند، خرید و فروش پشم در آن دیار را ثابت میکند. یکی از این اسناد نشان میدهد که بلشرز پسر نبونید هم تاجر پشم بوده است. سندی مربوط به دوران سلطنت کمبوجیه نشان میدهد که قیمت هر کیلو پشم در بابل آن زمان 5 شکل بوده است. توانگران برای یک دست لباس حدود پانزده شکل پشم خریداری میکردند که با رنگ ارغوانی رنگرزی می شد. بنابراین معلوم است که طبقه کارگر با حقوق ماهیانه یک شکل نقره با چه سختی میتوانسته یک دست لباس تهیه کند. سندی از سال سیزدهم پادشاهی نبونید نشان میدهد که 18 گوسفند 35 شکل قیمت داشته است. در ابتدای تسلط پارسیان قیمت گوسفند افزایش یافت و در سال ششم سلطنت کوروش به حدود 4 شکل و در دوران سلطنت کمبوجیه به 7 شکل رسید.² بنابراین با این حساب میتوان دریافت که طبقه کارگر و کم مزد جامعه قادر به تهیه گوشت روزانه نبودند. محصول عمده بابل جو بود که بیشتر در املاک موقوفه پرستشگاه ها و معابد کشت می شد و بهای آن متفاوت بود. گندم کمتر کاشته میشد و خوراک توانگران بود. قیمت خرما ارزان تر از جو بود و کارگران هرگاه نمی توانستند برای معیشت روزانه خود جو تهیه کنند از خرما به آسانی استفاده میکردند که قیمت آن نیز در دوران هخامنشیان افزایش یافت.³

نتیجه

در دوره پادشاهی داریوش مداخله روزافزون دولت در زندگی اقتصادی کشور آشکار است. زمانی که نمودار قیمت ها را بررسی می کنیم اثرات این مداخله را در سوداگری می بینیم. این نمودارها نشان میدهد که سراسر دوره کلدانی و اول هخامنشی سطح قیمت ها آهسته بالا می رفت ولی خیز بالا رفتن قیمت ها در آغاز پادشاهی داریوش شدت یافته است در حالیکه در میزان دستمزدها تغییر چندانی حاصل نشده است. بعد از فتح بین النهرین و به ویژه بابل توسط هخامنشیان نه تنها مردم بابل و ایران از بازرگانی با یکدیگر بیشتر برخوردار شدند بلکه با ساخته شدن راه های بازرگانی و نظامی و در سایه امنیت حاصله از سلطه هخامنشیان، داد و ستد آسان تر شد و بازرگانی توسعه یافت. در این دوره در اثر رواج مسکوکات تجارت به نواحی دور کشیده شد و فعالیت بانکها نیز توسعه یافت. به طور کلی حجم تجارت در دوره هخامنشی از قرن های پیش بیشتر شد. بازرگانان بابلی در آسیای صغیر رنگدانه، آهن، مس، قلع و شراب تهیه میکردند.⁴ در دوره هخامنشی بین ایران و بابل یک خط تجاری تاسیس شد. در اواخر قرن ششم ق.م از خانواده اگیبی و دیگران کسانی به جنوب غربی ایران برای فروش جو و لباس و خرید برده و اجناس مختلف دیگر سفر می کردند و بلافاصله پس از فتح بین النهرین توسط پارسیان بازرگانان بابل شروع به سفر به اکباتان پایتخت مادها و شهرهای دیگر در شمال غرب ایران

1 - جورج رو : سرگذشت عراق باستان، ترجمه عبدالرضا(هوشنگ) مهدوی، تهران، نشر پیکان، 1381، ص 443

1-Rev.A.H.sayce : " Babylonians and Assyrians life and customs ", chapter6

3 - والتر هیتنس : داریوش و ایرانیان، ترجمه پرویز رجبی، تهران، نشر ماهی، 1386، ص 345

1-M.Dandamayev : " commerce in the Achaemenid period ", Iranica , 1992,p2

برای تجارت نمودند.¹ گیرشمن می گوید : « از زمان ایجاد شاهنشاهی هخامنشی جهان در عصر اقتصادی مساعدی قدم گذاشته بود. روابط تجاری بین نواحی که سابقاً وجود نداشت مثلاً بین بابل و یونان ایجاد شد و توسعه یافت. »²

منابع فارسی

- (1) اومستد، آلبرت تن ایک: تاریخ شاهنشاهی هخامنشی، ترجمه محمد مقدم، تهران، نشر امیرکبیر، 1372
- (2) بروسیوس، ماریا: شاهنشاهی هخامنشی، ترجمه هایده مشایخ، تهران، نشر ماهی، 1388
- (3) بریان، پیر: امپراتوری هخامنشی، ترجمه ناهید فروغان، جلد دوم، تهران، نشر قطره، 1380
- (4) داندامایوف، محمدآ: ایرانیان در بابل هخامنشی، ترجمه محمود جعفری دهقی، تهران، ققنوس، 1391
- (5) راوندی، مرتضی: تاریخ اجتماعی ایران، ج اول، تهران، انتشارات نگاه، 1384
- (6) رو، جورج: سرگذشت عراق باستان، ترجمه عبدالرضا (هوشنگ) مهدوی، تهران، نشر پیکان، 1381
- (7) سامی، علی: تمدن هخامنشی، جلد اول و دوم، تهران، انتشارات سمت، 1388
- (8) کخ، هاید ماری: از زبان داریوش، ترجمه پرویز رجبی، تهران، نشر کارنگ، 1377
- (9) کرتیس، جان: بین النهرین و ایران در دوران هخامنشی، ترجمه زهرا باستی، تهران، سمت، 1389
- (10) کوک، جان مانوئل: شاهنشاهی هخامنشی، ترجمه مرتضی ثاقب فر، تهران، ققنوس، 1383
- (11) کینگ، لئونارد ویلیام: تاریخ بابل از تاسیس سلطنت تا غلبه ایرانیان، ترجمه رقیه بهزادی، تهران، علمی فرهنگی، 1378
- (12) گیرشمن، رومن: ایران از آغاز تا اسلام، ترجمه محمد معین، تهران، علمی و فرهنگی، 1380
- (13) مجیدزاده، یوسف: تاریخ و تمدن بین النهرین، جلد اول، دوم و سوم، تهران، نشر دانشگاهی، 1380

2-M.Dandamayev: " babylonia , history of babylonia in the median an Acheamenid period " , Acta Iranica , ? ,p 4

²- رومن گیرشمن: ایران از آغاز تا اسلام، ص 205

(14) هرودوت : تاریخ هرودوت ، ترجمه مرتضی ثاقب فر ، ج اول و دوم ، تهران ، اساطیر ، 1389

(15) هینتس ، والتر : داریوش و ایرانیان ، کتاب اول و دوم ، ترجمه پرویز رجبی ، تهران ، نشر ماهی ، 1386

منابع انگلیسی

1) Sayce Rev.A.H : Babylonians and Assyrians life and customs , London , John C.nimmo , 1899

مقالات انگلیسی

مقالات زیر در تابستان 1391 از سایت اینترنتی ایرانیکا به آدرس زیر دریافت شده اند:

www.iranicaonline.org

- 1) Dandamayev M.A : " Babylonia , History of babylonia in the median and Acheamenid period " , Acta Iranica , ?
- 2) Dandamayev M.A : " Commerce in the Acheamenid period " , Iranica , 1992
- 3) Dandamayev M.A : " Economy in the Acheamenid period " , Acta Iranica , 1997
- 4) Vardascia.G : " Babylon under the Acheamenids " , Acta Iranica , 1988